

проектная деятельность.

Принципиальная схема управленческого цикла развития региона с учетом данного подхода будет включать в себя следующие этапы:

- информационное обеспечение управления развитием региона;
- анализ потенциала развития региональной экономики;
- оценка устойчивости социально-экономического развития региона и входящих в него территорий; законодательное и финансовое регулирование.

Наиболее ответственным этапом цикла управления регионом выступает оценка и анализ его экономического потенциала, который проводится с учетом результатов анализа устойчивости социально-экономического развития региона. Он основывается на оценке динамики таких индикаторов, как валовой региональный продукт в расчете на душу населения (ВРП), покупательная способность населения, состояние исполнения бюджета и территориальных государственных внебюджетных фондов и ряда социальных индикаторов [5].

Различное состояние этих элементов приводит к выбору оценки устойчивости социально-экономического развития региона: полностью устойчивое, неустойчивое и депрессивное состояния, требующие разработки и реализации антикризисных программ.

1.Василенко В. Критерии качества и переход общества к устойчивому развитию // Стандарты и качество. – 2001. – №3. – С.24-32.

2.Конкурентоспособность регионов: теоретико-прикладные аспекты / Под ред. Ю.К.Перского, Н.Я. Калужновой. – М.: ТЕИС, 2003. – 472 с.

3.Кривоносова Л.А. Управление качеством жизни населения. – Хабаровск: ДВАГС, 2005. – 248 с.

4.Кузнецов В.Н. Общенациональная цель: безопасность и благополучие человека как фундаментальная проблема российских общественных наук. – М., 2004. – 61 с.

5.Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Под ред. Е.А.Олейникова. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. – 288 с.

Получено 22.04.2010

УДК 338.242 : 621.31

С.В.СНІЖКО, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ПОДОЛАННЯ ПРОТИРІЧ НА РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКАХ ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

Розглядається сучасний стан функціонування системи централізованого теплопостачання міст України. Пропонуються механізми оптимізації використання паливно-енергетичних ресурсів на регіональних ринках теплопостачання.

Рассматривается современное состояние функционирования системы централизованного теплоснабжения городов Украины. Предлагаются механизмы оптимизации использования топливно-энергетических ресурсов на региональных рынках теплоснабжения.

The modern state of functioning of system of the centralised heat supply of cities of Ukraine is considered. Mechanisms of optimisation of use of fuel and energy resources in the regional markets of a heat supply are offered.

Ключові слова: комунальна енергетика, комерційний облік теплової енергії, паливно-енергетичний баланс регіону, менеджмент, регіональні ринки, регулювання, розділення бізнесу, розрахунки за газ, теплопостачання.

Наприкінці минулого сторіччя в паливно-енергетичному комплексі України гостро постала проблема розрахунків за спожитий російський та туркменський газ. Вирішити її вдалось тільки за умови особистого втручання Президента України, його особистих переговорів з главами сусідніх держав та поступок в інших сферах взаємовідносин.

В чому полягала причина виникнення тієї надзвичайної ситуації та її повторення сьогодні, коли ціни на газ для централізованого теплопостачання стають невід'ємними, а розрахунки за нього впали майже до нуля?

Ще в середині 90-х років минулого сторіччя, ще до реформування електроенергетики, під час існування славнозвісних виробничо-енергетичних об'єднань (ВЕО) рентабельність виробництва та постачання теплової енергії поступово, через тиск органів місцевого самоврядування, знижувалась до рівня, що не забезпечував нормальне відновлення цього окремого виробничого циклу, а потім – і до від'ємних величин. Пояснювалось це дуже просто – рентабельність виробництва електричної енергії, навіть за умови занижених відпускних тарифів, через масштаби обсягів її реалізації перекидала витрати ВЕО на нерентабельне виробництво тепла, та ще й дозволяла підтримувати його на належному експлуатаційному та ремонтному рівні. Діючи на той час стандарти бухгалтерського обліку (а точніше їх відсутність) дозволяли бути всім задоволеними: в енергетиків були через котловий метод обліку надприбутки, а в місцевої влади – спроможність утримувати тарифи на тепло на постійному рівні, незважаючи на інфляцію, зростання індексу цін виробників та ін. У всіх на пам'яті розпорядження губернатора Харківської області про 10% зниження тарифів на теплову енергію.

Все змінилось із введенням в дію правил оптового ринку електричної енергії. Після ліквідації ВЕО, розділення виробництва, диспетчеризації, передачі та постачання багато зновстворених енергокомпаній були примусово або за власним бажанням відсторонені від експлу-

атації теплогенеруючих потужностей. Винятком з цього процесу можна було вважати тільки АК «Київенерго», яка не тільки не втратила місце на цьому ринку, але й приєднала до себе інші види подібного бізнесу: водопостачання, газопостачання та ін.

На той час позиція Міністерства палива та енергетики України, яку озвучив перший заступник міністра, полягала в тому, що енергетичні підприємства, на балансі яких на той час знаходились теплогенеруючі потужності, повинні на свій розсуд, або позбутись їх, передавши в комунальну власність чи в оренду комерційним структурам, або займатись газопостачанням самостійно, що теж саме. Винятком з правил було проголошено Київські ТЕЦ-5 та ТЕЦ-6, Харківська ТЕЦ-5, як такі, що працюють із закритичними параметрами робочої пари і не можуть бути передані комунальникам.

Після цього розпочався процес занепаду тепловиробництва, хронічної відсутності коштів на ремонти, відновлення, експлуатацію таких підприємств, відтік кваліфікованих кадрів, зростання заборгованості по розрахунках, аварійності та ін. В першу чергу це стосується великих теплоелектроцентралей (ТЕЦ) великих міст України. Їх жалюгідний технічний та критичний фінансовий стан сьогодні вже важко ховати від суспільства.

На сьогодні позиція Міністерства економіки України та НКРЕ полягає у тому, що пропонується підвищити з 1 червня 2010 р. ціни на газ для населення на 20%. При цьому рівень середньої ціни газу, що відпускається населенню, виросте на 15% – до 715,9 грн. за тис. куб. Крім того, НКРЕ пропонує також на 20% підвищити ціни на газ, що відпускається підприємствам теплової комунальної енергетики, – з 872,78 до 1047,34 грн. При цьому прогнозний рівень компенсації НАК "Нефтегаз України" при новому тарифі складе 6,086 млрд. грн. [3].

Якщо дослідженням загальних проблем комунальної енергетики в системі її зовнішніх взаємозв'язків присвячено праці багатьох учених [4, 5], то дослідженню теоретичних і практичних питань ринкових відносин в теплопостачанні, за невеликим винятком, майже немає [6-8].

Методи дослідження функціонування ринкових механізмів у системах централізованого теплопостачання великих міст потребують ретельної розробки та обґрунтування у зв'язку з докорінними змінами в системах життєзабезпечення міст. Саме зараз з'являється необхідність формування дієвих ринкових механізмів у теплопостачанні, контрольованих громадою міст. Разом з тим, багато питань системного підходу до цих відносин вивчено недостатньо ні щодо складу завдань, ні відносно апарату їх опису, застосування останнього до управління реальними суб'єктами господарювання.

Мета нашого дослідження – розвиток теоретичних основ і методичних положень оцінки діючого менеджменту системи теплопостачання, використання їх у методах управління системами життєзабезпечення міст.

Для досягнення поставленої мети вирішувалися наступні основні завдання:

- розвиток теорії й методології дослідження менеджменту підприємств системи життєзабезпечення міст;
- виявлення й аналіз основних передумов, що визначають стабільність економічних систем життєзабезпечення міст.

Об'єкт дослідження – системи життєзабезпечення міст як предстанники галузевих економічних систем.

Предмет дослідження – менеджмент підприємств системи життєзабезпечення міст, функціонування відповідних регіональних ринків товарів, робіт і послуг.

Методологічною базою дослідження є системний підхід, системний аналіз і методи економіко-математичного моделювання.

Практична значимість роботи полягає в розробці комплексного підходу до дослідження економічної стабільності підприємств системи життєзабезпечення міст і обґрунтуванні управлінських механізмів (менеджменту).

Практична значимість конкретизується в:

- пропозиції визначення економічної стабільності підприємств системи життєзабезпечення міст;
- розробці практично реалізуємих підходів до побудови планів економічних систем, що містять у собі можливості адаптації на мінливі внутрішні й зовнішні умови їх функціонування;
- пропозиції моделей для управлінських механізмів із забезпечення стабільності систем;
- розробці моделей для дослідження ефективності асоціативного співтовариства галузей і регіонів за участю підприємств системи життєзабезпечення міст;
- апробації пропонованих моделей і методів на реальних об'єктах і системах життєзабезпечення міст.

В результаті проведеного дослідження доведено, що в найближчі роки альтернативі використанню природного газу в якості палива для опалення в житлово-комунальному секторі та бюджетних установах у великих містах України немає. Всі дискусії стосовно використання альтернативних енергоносіїв ведуться і є доцільними для промислових (та привієняних до них) споживачів та домогосподарств, тобто де є джерела покриття додаткових витрат. Для бюджетних установ та орга-

нізацій, незахищених верств населення в умовах хронічного бюджетного дефіциту всіх рівнів – розмова недоцільна.

Сучасні наукові, експертні та практичні погляди на ведення бізнесу в паливно-енергетичному комплексі України збігаються в тому, що він повинен бути відокремленим за видами діяльності, продукції (товарам, послугам, роботам), що надходить на відповідні ринки. Положення діючого на цей час законодавства теж вимагає ведення роздільного обліку витрат на виробництво за окремими видами діяльності [2].

Таким чином, організоване виробництво, ціноутворення та облік витрат в електроенергетиці (відповідно до вимог законодавства та постанов чинного регулятора – НКРЕ).

Але ці вимоги не стосуються діяльності теплопостачальних організацій, які крім безпосередніх обов'язків з передачі та постачання теплової енергії всім категоріям споживачів у великих містах (що є підставою для визначення їх діяльності як монополістів) переймаються ще й виробництвом теплової енергії безпосередньо. Маючи в своєму складі та на своїх балансах котельні, а головне теплоелектроцентралі, ці підприємства займаються зовсім іншим бізнесом в ринковому середовищі. Інколи частка виробництва власної теплової енергії в загальній реалізації по місту не перевищує 35%, що виводить їх зі складу монополістів на відповідних ринках. У деяких випадках теплопостачальні підприємства виступають як оптові покупці-перепродавці, тобто займаються зовсім іншим видом бізнесу, виконують функції, не притаманні виробникам, та ще й немаючи на це відповідного дозволу (ліцензії).

Слід зазначити, що тарифоутворення на теплову енергію, вироблену на ТЕЦ у складі теплопостачальника, здійснюється НКРЕ, а на котельнях того ж виробника – органами місцевої виконавчої влади.

Найголовніше полягає в тому, що диспетчеризація та розподіл навантаження того чи іншого виробника (власного чи стороннього) під час проходження опалювального сезону здійснюється фактичним монополістом – теплопостачальною організацією. І зрозуміло на чюю користь.

Ще цікавішим є питання збору коштів за реалізовану теплову енергію та розрахунків за спожитий при цьому газ. Теплопостачальна організація користуючись своїм монопольним становищем одноосібно отримує кошти за всю (власного виробництва та закуплену в інших виробників) теплову енергію і на власний розсуд їх розподіляє. Щось іде на покриття власних витрат на виробництво (в тому числі за спожитий газ), на передачу, постачання і збут. Решта повинна бути вико-

ристана для розрахунків за куповану теплову енергію інших виробників.

В умовах, коли органи місцевої виконавчої влади сподіваючись на отримання дотацій з державного бюджету, не встановлюють тарифи на відповідну продукцію теплопостачальних організацій на економічно обґрунтованому рівні (вирішуючи питання соціального захисту споживачів) стає зрозумілим, що зібраних коштів (даже при наявності 100% розрахунків) при відсутності спеціальних механізмів не вистачить нікому. Найбільше при цьому страждатимуть розрахунки за газ як в теплопостачальній організації, так і в інших виробників.

Враховуючи негативні наслідки монополізації ринку централізованого теплопостачання у м.Харкові та з метою створення рівних умов діяльності всім учасникам цього ринку вважається за доцільне створення в системі міського самоврядування окремого комунального підприємства з функціями Оператора – адміністратора цього ринку (по аналогії з Оператором оптового ринку електричної енергії України).

Головною метою цього підприємства слід вважати розподіл коштів між усіма учасниками регіонального ринку централізованого теплопостачання залежно від їх вкладу та окрему оплату виробництва теплової енергії, її передачу та постачання кінцевим споживачам.

Створення такого підприємства можливе на базі існуючих структурних підрозділів КП „Харківські теплові мережі”: диспетчерської служби та філії „Теплозбут”. На зновстворене підприємство можна покласти наступні функції:

- Оптовий постачальник теплової енергії ринку централізованого теплопостачання у м.Харкові (РЦТ) відповідає за:
 - забезпечення закупівлі теплової енергії від Виробників;
 - продаж теплової енергії Постачальникам.
- Розпорядника системи РЦТ, що відповідає за:
 - погодинне планування режиму роботи РЦТ по активній потужності та теплової енергії;
 - визначення погодинних прогнозних цін на теплову енергію і цін за робочу потужність на наступну добу на основі оптимізації режимів роботи джерел постачання, зовнішніх перетоків теплової енергії, поданих цінових заявок і прогнозного обсягу споживання теплової енергії на наступну добу;
 - розрахунок платежів за куповану та продану теплову енергію;
 - розрахунок балансу купівлі-продажу теплової енергії на місяць (у натуральному і грошовому вигляді).
- Розпорядника коштів РЦТ, що відповідає за:

- ведення оперативного та бухгалтерського обліку розрахунків і платежів по кожному із учасників РЦТ;

- ведення щодобового та щомісячного балансу по рахунках оптового постачальника та фінансових звітів по розрахунках між учасниками РЦТ;

- контроль за рівнями авансових платежів та строками їх оплати;

- розподіл коштів та видання розпоряджень Банкіру ринку про перерахування коштів з рахунку оптового постачальника;

- складання і узгодження актів звіряння розрахунків за купле-ну та продажу теплової енергії.

• Головного Оператора Системи комерційного обліку теплової енергії РЦТ, що відповідає за:

- забезпечення комерційного обліку теплової енергії в РЦТ відповідно до вимог Договору між членами РЦТ;

- автоматизацію збору, обробки та передачі даних засобів комерційного обліку теплової енергії в РЦТ;

- проведення єдиної політики у сфері організації комерційного обліку теплової енергії в РЦТ.

Створення Оператора – адміністратора ринку централізованого теплопостачання у м.Харкові (РЦТ) на базі існуючого підприємства не потребує додаткового залучення інвестиційних ресурсів, але дозволяє:

1. Уникнути монопольним зловживанням та антиконкурентним діям окремих виробників теплової енергії.

2. Сприяти використанню найбільш економічних джерел виробництва та постачання теплової енергії в погодинному та щодобовому режимах.

3. Забезпечити рівний доступ всім учасникам РЦТ до мереж передачі теплоносія.

4. Здійснювати справедливий розподіл коштів між всіма учасниками РЦТ залежно від їх участі у виробництві, передачі та постачанні кінцевого енергетичного продукту.

5. Своєчасно та в повному обсязі розраховуватись за спожиті енергоносії, в першу чергу за природний газ.

1. Про Державний бюджет України на 2009 рік: Закон України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2009. – №20, 21-22.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.03.2009 р. №193. www.kmu.gov.ua Інформаційна довідка про основні показники розвитку галузей паливно-енергетичного комплексу України за березень та 1 квартал 2010 року (Мінпаливенерго України, www.mpe.kmu.gov.ua).

3. Гительман Л.Д., Ратников Б.Е. Энергетический бизнес. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело, 2008. – 416 с.

4. Паливно-енергетичний комплекс України на порозі третього тисячоліття / За заг. ред. А.К.Шидловського, М.П. Ковалка. – К: Українські енциклопедичні знання, 2001. – 400 с.

5. Сніжко С.В., Великих К.О. Менеджмент у паливно-енергетичному комплексі. – Харків: ХНАМГ, 2009. – 344 с.

6. Позігун М.П., Сніжко С.В. Ринкове регулювання на регіональних ринках теплопостачання // Енергетика та електрифікація. – 2010. – №4. – С.20-23.

7. Сніжко С.В. Оптимізація використання паливно-енергетичних ресурсів на регіональному ринку теплопостачання // Проблеми синергізма та диверсифікації в процесі формування оптимальних економічних структур житлово-комунального господарства України / За ред. Є.М.Кайлюка. – Харків: Форт, 2010. – С.335-356.

8. Сніжко С.В. Вдосконалення функціонування регіональних ринків теплопостачання // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вип.92. – К.: Техніка, 2010. – С.426-432.

Отримано 17.05.2010

УДК 35.073.537

Л.І.САВЧУК, канд. екон. наук

Тернопільський національний економічний університет

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Проаналізовано стан розвитку транспортної системи Тернопільської області. Окреслено основні напрямки покращення логістичного управління розвитком повітряного транспорту в регіоні. Обґрунтовано необхідність і наведено методологічні засади концепції формування транспортно-логістичної системи регіону.

Проанализировано состояние развития транспортной системы Тернопольской области. Намечены основные направления улучшения логистического управления развитием воздушного транспорта в регионе. Обоснована необходимость и приведены методологические основы концепции формирования транспортно-логистической системы региона.

Development status of the transport system of the Ternopilskoi region is analysed. Outlined basic directions of improvement of logistic management by development of air transport in a region. Grounded necessity and resulted methodological bases of conception of forming of the transport-logistic system of region.

Ключові слова: логістика, транспортна система, транспортно-логістичний центр, інформаційний логістично-обчислювальний центр.

В сучасних умовах розвитку народного господарства, кризового стану економіки виникає потреба невідкладної всебічної перебудови й удосконалення господарської діяльності. Одним із першочергових завдань, які потрібно при цьому вирішувати, є оптимізація транспортних потоків на регіональному рівні. Актуальність розв'язання вказаних проблем для Тернопільської області набуває особливої актуальності в